

RESOURCE WARS

Mitko Kotovchevski

"Ss. Cyril and Methodius" University in Skopje, Faculty of Philosophy – Skopje, Republic of N. Macedonia kotovcevski@gmail.com

Blagica Kotovchevska

MIT University – Skopje, Republic of N. Macedonia, blagica.kotovcevska@gmail.com

Abstract: Intense oil depletion in the near future will inevitably cause the complete disuse of older oil fields, in terms of their exploitation. It will trigger a new wave of world oil competition, which will focus primarily on the few defined regions of the world that contain larger oil fields. These regions, as well as transit routes for transporting oil to the outermost markets, will automatically gain increased strategic importance. At the same time, "black gold" and its corridors for these regions will also mean entering the secret world of dirty games and combinations of the world's most powerful forces. Or more precisely, it will greatly increase their security sensitivity and vulnerability over the longer term. The danger of starting new armed conflicts in these regions are multiplied, not only by the reduction of vital raw materials (the "most important thing"), but also by the existence of another essential problem related to world resources.

Keywords: war, conflicts, resource wars, geopolitics, geostrategy

ВОЈНИ ЗА РЕСУРСИ

Митко Котовчевски

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје, Филозофски факултет – Скопје, Република С. Македонија, kotovcevski@gmail.com

Благица Котовчевска

МИТ Универзитет – Скопје, Република С. Македонија, blagica.kotovcevska@gmail.com

Абстракт: Интензивното исцрпување на нафтата во блиска иднина неминовно ќе предизвика целосна неупотребливост на постарите нафтени полиња, од аспект на нивната експлоатација. Тоа ќе предизвика нов бран на светски натпревар за нафта, кој ќе се насочи првенствено кон неколкуте дефинирани региони во светот кои содржат поголеми наоѓалишта на нафта. Овие региони, како и транзитните патишта за транспорт на нафтата до најоддалечените пазари по автоматизам ќе примат зголемено стратегиско значење. Во исто време, „црното злато“ и неговите коридори за овие региони ќе значат и влез во тајниот свет на валканите игри и комбинаторики на најмоќните сили во светот. Или уште попрецизно, тоа во голема мерка ќе ја зголеми нивната безбедносна сензитивност и ранливост на подолг период. Опасностите од започнување нови вооружени конфликти во овие региони се мултиплицираат, само не од намалувањето на виталните суровини („најважното нешто“), туку и од постоењето на уште еден суштински проблем поврзан со светските ресурси.

Клучни зборови: војна, конфликти, војни за ресурси, геополитика, геостратегија.

1. ВОВЕД

Интензивното исцрпување на нафтата во блиска иднина неминовно ќе предизвика целосна неупотребливост на постарите нафтени полиња, од аспект на нивната експлоатација. Тоа ќе предизвика нов бран на светски натпревар за нафта, кој ќе се насочи првенствено кон неколкуте дефинирани региони во светот кои содржат поголеми наоѓалишта на нафта. Овие региони, како и транзитните патишта за транспорт на нафтата до најоддалечените пазари по автоматизам ќе примат зголемено стратегиско значење. Во исто време, „црното злато“ и неговите коридори за овие региони ќе значат и влез во тајниот свет на валканите игри и комбинаторики на најмоќните сили во светот. Или уште попрецизно, тоа во голема мерка ќе ја зголеми нивната безбедносна сензитивност и ранливост на подолг период. Сите облици на конфронтации и разните влијанија на дестабилизирачките фактори во овие критични региони во голема мерка ќе го отежнат транспортот на нафтата и ќе предизвикаат надворешна интервенција. Во тој контекст, можноста за избувнување на нови конфликти ќе биде тесно поврзана со географската разместеност на нафтени наоѓалишта и со политичката состојба на основните региони - производители на нафта, како и на регионите преку кои ќе поминуваат транзитните патишта на нафтата - нафтоводите.

2. НЕИЗБЕЖНИТЕ ГЕОГРАФСКИ ОГРАНИЧУВАЊА-ГЕНЕРАТОРИ НА НОВИ КОНФЛИКТИ И НЕСТАБИЛНОСТ

Од аспект на меѓународната безбедност најзначаен е фактот дека најголемите резерви на нафта се сконцентрирани во неколку производствени региони. Во суштина, и држави (Саудиска Арабија, Ирак, Обединети Арапски Емирати (ОАЕ), Кувајт, Иран, Венецуела, Русија, Мексико, САД, Либија, Кина, Нигерија, Норвешка и Обединетото Кралство - поседуваат не повеќе од 10% од ефективните светски наоѓалишта. Меѓу овие држави, поседувањето нафта е уште посилено концентрирано. Само петте водечки производители - Саудиска Арабија, Ирак, ОАЕ, Кувајт и Иран заедно поседуваат околу две третини од светските резерви.

Високата концентрација на нафтени наоѓалишта во неколкуте основни региони означува дека резервите на нафта во светот се тесно поврзани со политичките и социоекономските услови во една релативно мала група држави.

Во случај на избувнување на војна или определени политички несогласувања во тие држави „се отежнува светскиот проток на нафта со што останатиот дел од светот може да претрпи значителни економски потешкотии.“¹³³ Нафтениот удар што го потресе светот во периодот од 1973 до 1974 година предизвикан од арапското нафтено ембарго доведе до серија негативни последици предизвикани од вештачки предизвиканиот недостиг на нафта што кулминираше со продолжена економска рецесија. Новиот посериозен нафтен шок се случи и во периодот од 1979 до 1980 година после револуцијата во Иран. Тенденциите за нови нафтени шокови не само што не се прекинати туку можат уште пожестокото да се манифестираат и во наредниот период (примерот во Ирак после воената интервенција на САД недвосмислено потврдува дека на повидок е серија на нови нафтени удари во наредниот период). Оваа слика уште повеќе ја усложнува и фактот дека во повеќето од овие држави во „нафтената листа“ имаат претрпено определени војни и други вооружени судири и револуции во изминатите десет или дваесет години. Исто така, во некои од нив на повидок се крвави граѓански војни (Ирак), државни удари или воена интервенција (Иран) и други сериозни потреси.

Исто така, голем број од овие држави се исправени пред нови внатрешни и надворешни безбедносни предизвици и ризици од различна природа (посебно просторот на Ирак и Иран и нивното непосредно геостратегиско опкружување.).

Средниот Исток постанува епицентарот на сите несогласувања - зона во која се вкрстуваат геостратегиските, политичките и економските интереси на САД и на другите големи сили кои се позиционираат за „новите игри на XIX век“.

Исто така, неоспорен е фактот дека многу е голем бројот на водечките производители на нафта кои се лоцирани во овој нестабилен и ризичен регион. Оваа состојба исто така претставува сериозна причина која ги загрижува лидерите на основните држави кои се јавуваат во улога на увозници на нафтата. Во овие држави и во изминатиот период според откривањето на нафтата) беснееја определени внатрешни политички и етнички противречности, како и историска поделеност помеѓу муслиманските групи на Шиитите и Сунитите, верска нетрпеливост која денес кулминира во граѓанска војна во Ирак. Со започнувањето на извозот на нафтата нивните меѓусебни разлики уште повеќе се зголемија од распламтените несогласувања околу сопственоста на нафтните полиња и од распределбата на доходот од извозот на нафтата. Нафтата само го засилил огнот на конфликтите во овој регион со богата конфликтна традиција и историја, Старо - новото „буре со барут“ почна уште повеќе да се вжештува во последните години со новиот ударен бран на зголемениот исламски фундаментализам, долготрајното управување на авторитарните режими и длабокото незадоволство (на многу Арапи) од односот на Израел кон Палестинците.¹³⁴

Со тоа што Средниот Исток постануваше арена на судири која ја збогатуваа и манифестираните социјални и политички недоразбирања кои влијааа „општествените тектонски пореметувања“ да се зајакнуваат, државите консументи беа принудени да бараат излезни решенија со кои ќе ја намалат нафтената зависност од регионот на Персискиот Залив. Овие состојби го иницираа позабрзаното активирање на нафтните резерви во Северното Море и Северниот Пол во седумдесеттите години на минатиот век, како и создавањето на нови производствени бази во Африка, Латинска Америка и Каспискиот регион. „Завртувањето“ на САД во тоа време кон новите алтернативни снабдувачи со нафта - првенствено кон Венецуела, Африка (15% од целокупниот увоз на нафта) и други, се покажа дека никаде во светот не постои гаранција дека и новите

¹³³ Frigol, E., Trezise, P., (1993). Oil Security: Retrospect and Prospekt. Washington, D.C.: Brooicighs Instituions.

¹³⁴ Sick, G., Potter, L., eds. (1997). The Persian Gulf at the Millenium. New York: St. Martihis Press.

извори на нафта - државите во кои тие се лоцирани, ќе бидат оставени по страна од определени конфликти и несогласувања.

Во изминатите години на пример, во Колумбија и Нигерија имаше внатрешни тензии, додека Венецуела со новата политика станува посебна приказна каде што САД сè повеќе ги губат своите позиции и своето гарантирано снабдување со нафта и од овој регион.

Каспискиот регион во поново време не е ништо постабилен од Персискиот Залив. За таа цел, најоптимална варијанта на државите - големи увознички на нафта е да изградат флексибилен модел кој ќе им овозможи брз премин во снабдувањето од еден на друг извозник на нафта во случај на ненадејно избувнување на економска криза во определениот регион. Но, и оваа варијанта не е целосно сигурна бидејќи сè помал е бројот на држави богати со нафта во кои не е присутна опасноста или потенцијалната замена од ненадејно пламнување на нови или активирање на старите конфликти. Но, и покрај сите овие „алтернативи“, државите - големи потрошувачи на нафта ќе мора да сметаат и на релативно несигурните доставувачи лоцирани во кризните региони - Персискиот Залив, Каспискиот Басен, Латинска Америка и Африка. Тие ќе бидат приморани мошне сериозно и одблизу да го следат развојот на политичките настани и безбедносната состојба во клучните држави богати со нафта и да интервенираат (веќе почнаа тоа се поотворено да го прават) во случај кога некои локални или регионални недоразбирања или турбуленции ќе се заканат да го влошат или оневозможат безбедниот транспорт на нафтата преку безбедносно трусните подрачја.

Истите прогнози се проектираат и за региони кои немаат значителни резерви на нафта, но кои со својата геостратегија - комуникациска позиционираност се клучни за транспортот на нафтата - со танкери или преку нафтоводи. Неколкуте такви региони - Хормускиот Премин, Црвеното Море, Јужнокинеското Море и Транскавказјето се наоѓаат во непосредна близина (во непосредното безбедносно опкружување) или вклучуваат области во кои честопати избувнуваат определени конфликти, така што брзо може да се претворат во објект на продолжени притисоци и пречки од страна на државите корисници на овие витални ресурси. Во овој контекст, најзначајни се шесте „светски транзитни делови“ за кои се претпоставува дека во определени ситуации можат да бидат затворени. Во оваа „транзитна листа“ влегуваат „Хормускиот Премин (Персискиот залив), преминот Малака (Индискиот Океан и Јужнокинеското Море), Бабелмандебешкиот Премин (на излезот на Црвеното Море), Суецкиот канал и нафтоводот во Сумед (Црвено Море со Средоземно Море), Босфорот - турските премини (Средоземно со Црно Море), и Панамскиот Канал (Атланскиот Океан и Карибите со Тихиот Океан).¹³⁵

Осигурувањето на безбеден транспорт на нафтата преку овие „критични точки“ неминовно се издигнува како прашање со голема важност за стратемиските интереси за државите увознички на нафта, (приоритетна национална цел и интерес), посебно за САД и за Јапонија.

Во овие „енергетски игри без граници“ сè произвесно станува дека секој обид да се попречи транспортот на нафтата од некоја „непријателска настроена сила“, неминовно ќе предизвика жесток воен одговор од страна на САД, како и на другите големи сили кои ќе бидат директно загроени од таквиот потег на соодветната држава. Потенцијално - загроените држави како одговор на заканите од овој вид ја зголемуваат својата борбена подготвеност и капацитет за изведување на военопоморски операции во овие области.

Исто така, вооружениот конфликт е можен во ситуации кога постои оспорување на граничните зони или водените просторства најверојатно богати со големи резерви нафта. Огромни наоѓалишта на нафта се откриени во недефинираните погранични зони со лошо исцртани или оспорувани граници или, пак, во оспоруваниите поморски и океански региони (примерот на Саудиска Арабија со соседните држави, Персискиот Залив, Каспиското Море, Црвеното Море и Јужнокинеското Море). Значењето на овие региони во наредниот период уште повеќе ќе се зголемува во зависност од зголемувањето на побарувачката на нафта во светот, како и со исцрпувањето на достапните наоѓалишта на нафта. Овие нови глобални трендови продуцирани врз ресурси основи во голема мерка ќе ја зголемат можноста од предизвикување на несогласувања и конфликти помеѓу државите кои манифестираат претензии кон една иста територија и кои се стремат да извлечат максимална економска добивка од истата, преку експлоатирањето на нејзините витални суровини. Во најголемиот број случаи, овие спорови ќе се водат само од директно засегнатите страни, но не е искоренета можноста од нивна ескалација и вклучување и на надворешни сили, посебно ако влоговите во овие „ресурсни игри“ се многу високи со конфликтот помеѓу Иран и Кувајт.).

Во иднина, не е исклучена можноста од слична интервенција и во Каспискиот Регион и Јужнокинеското Море. Заклучокот, односно оваа константација логично произлегува од фактот дека и во двата региони

¹³⁵ Депармент за енергетски ресурси на САД. (1999). Најоптоварените светски транзитни точки при преносот на нафта.

егзистираат спорови поврзани со правото на сопственост на водните економски зони во кои како заеднички именител повторно се појавува нафтата.

Во Каспискиот Басен, пет држави континуирано си го оспоруваат правото на сопственост, односно поморските граници - Азербејџан, Иран, Казахстан, Русија и Туркменистан, со несобична помош и поддршка и од нивните странски ментори и големите мултинационални нафтени компании.

Во Јужнокинеското Море, дури седум држави - Брунеј, Кина, Индонезија, Малезија, Филипини, Тајван и Виетнам повеќе или помалку се вовлечени во идентичен спор. Избувнувањето на едно посериозно насилство во кое се вмешани виталните интереси на многу нации и држави и може да предизвика интервенција на САД и на другите држави - увозници на нафта. Конфликтот од овој вид и евентуалната вооружена интервенција може да ескалира и во голема мерка да го загрози регионалниот и светскиот мир и безбедност. На глобалната сцена во иднина ќе се случуваат сè повеќе и повеќе конфликти чиј суштински мотив ќе биде нафтата и нејзиниот безбеден транспорт до крајните корисници.

3. СПОРНИТЕ ИЗВОРИ И НАОЃАЛИШТА - ПРИЧИНА ЗА НОВИ ВООРУЖЕНИ КОНФЛИКТИ

Опасностите од започнување нови вооружени конфликти во овие региони се мултиплицираат, само не од намалувањето на виталните сировини („најважното нешто“), туку и од постоењето на уште еден суштински проблем поврзан со светските ресурси.

Опасниот и сериозен проблем произлегува од самата позиционираност на клучните извори и наоѓалишта на „најважните нешта“ чија сопственост ја споделуваат две или повеќе нации, односно нивната лоцираност во спорните гранични зони или во некоја водено-поморска значајна економска зона.

Државите, обично практикуваат да ги користат за задоволување на своите потреби од сировини, што се наоѓаат во рамките на нивните граници. Со исцрпување на нивните резерви, владите на одделни држави се обидуваат да го зголемат својот пристап до наоѓалиштата, кои се наоѓаат во деловите на спорната територија, со што го трасираат и патот за започнување на вооружен конфликт со соседните држави. Овие „кризни сценарија“ не се исклучени кога помеѓу државите-потенцијални страни во конфликтот дотогаш владееле коректни и пријателски односи, а уште повеќе кога конфликтот може да избувне во контекст на претходно егзистирање на состојбата на непријателство, како во случаите на некои делови од Африка и Средниот Исток. Конфликтите поврзани со оспоруваните извори на витални сировини често пати, можат да ескалираат во насилство и да се трансформираат во вооружени конфликти со различни нивоа на интензитет и траење.

Во овој контекст, причини за безредија и разни типови конфликти може да бидат споровите за ресурси од различна природа.

Споровите можат да избувнат заради разместеноста на еден конкретен извор на ресурси, кој зафаќа делови од територијата на неколку одделни држави, како што може да биде случајот со некоја голема река или со некој подземен нафтен басен и слично. На пример, реката Нил поминува преку девет држави, реката Меконг преку пет, а реката Еуфрат преку три држави. Државите, кои се наоѓаат на просторот на горниот тек на овие реки секогаш се во позиција да го контролираат водниот тек на реките по нивниот долен тек. Конфликтот во овие случаи може да настане кога државите по горното течение ја користат својата географска позиционираност и го зголемуваат количеството на вода за своите потреби за сметка на државните лоцирани во долното течение на „спорната река“.

Идентична е и ситуацијата кога некој голем нафтен басен се простира на територијата на две или повеќе држави. Конфликтот настанува кога една од државите почнува да експлоатира несразмерно поголеми количества нафта од општите нафтени резерви. Крајниот резултат на овие „нафтени игри“ може да се манифестира со драстично намалување на нафтени добивки на втората држава, со што се трасира и патот на идниот конфликт. (пр. проблемот помеѓу Ирак и Кувајт кон крајот на осумдесеттите години на минатиот век, проблемот помеѓу Саудиска Арабија и Јемен околу Рубал Кајли и други).

Вториот основен вид конфликти во овој контекст е поврзан со појавувањето на претензии околу водните реони богати со енергетски и минерални ресурси. Проблемите од овој вид испливуваат на површина во ситуации кога неколку држави се граничат со море заобиколено од копното (пр. Касписко Море) или некое друго водено пространство со недоволно јасно прецизно дефинирани и утврдени граници кои секогаш една од државите ги порекнува (карактеристичен е и случајот помеѓу Грција и Турција кој често пати доведува до поморски и воздушни инциденти). Исто така, одличен пример во оваа сфера претставува и состојбата во Јужнокинеското море каде што седум држави - Брунеи, Кина, Индонезија, Малезија, Филипините, Тајван и Виетнам манифестираат претензии кон големите водени пространства.

Третиот вид конфликти можат да бидат продуцирани од пристапот до големите водени пространства, како што се Персискиот Залив или Суецкиот Канал, кои се мошне значајни за транспортот на основните суровини. Најголемиот процент од дневната светска потрошувачка на нафта се пренесува со танкери кои пловат од Персискиот Залив до пристаништата во Европа, Јужна и Северна Америка и Јапонија. Често пати танкерите поминуваат покрај тесните и „оградени“ со копно пространство какви што се Хормускиот Премин на почетокот на Персискиот Залив, преминот Малака (помеѓу Индонезија и Малезија или Црвеното Море. Слободниот премин - комуникации за безбедна пловидба на танкерите преку овие води е од непроценливо значење за овозможување на протокот на суровини. Основните државни увозници секогаш се против решенијата на локалните власти да ги затворат овие патишта или да го ограничат пристапот до нив. Нафтоводите и гасоводите, посебно нивните траси кои поминуваат преку регионите со отворени и нестивнати недоразбирања и конфликти, претставуваат дел од проблемот, поврзани со транспортот на виталните ресурси до нивните крајни дестинации.

4. ПРОДУЦИРАЊЕ КОНФЛИКТЕН АМБИЕНТ

Континуираното и големо влијание на еден од претходно презентираниите фактори - незапирливото драстично зголемување на светските побарувања, појавата на значителен недостиг на ресурси и мултиплицирањето на спорите за правото на сопственост и нивна експлоатација, најверојатно ќе ги мултиплицира причините за нови потреси на меѓународната ситуација на повеќе сегменти. Актуелноста на влијанието на првите два фактори неминовно ќе го забрза и ќе го засили натпреварот помеѓу одделните држави за достапност до виталните стратески суровини. Влијанието на третиот фактор, кое не е целосно изолирано од потресите предизвикани од дејството на претходните два фактори, неминовно ќе се трансформира во причина, односно сериозна закана која ќе продуцира нови недоразбирања и конфликти. Исто така, секој од овие фактори паралелно ќе го засили дестабилизирачкото влијание на другите два фактори: Всушност, со зголемувањето на консумацијата на ресурсите побрзо ќе се појави недостиг од истите и помеѓу владите ќе се наметне силен притисок за позабрзано разрешување на овие сериозни проблеми. Од своја страна, оваа ситуација ќе ги натера одделните држави се почесто да се насочуваат кон најголема можна контрола врз спорните извори на ресурси со што уште повеќе ќе се зголеми опасноста од избувнување на конфликти помеѓу државите, кои ги споделуваат, или заедно манифестираат определени претензии спрема конкретниот извор (и) на ресурси.

Според сегашните прогнози, поголемиот број од овие „конфликти за ресурси“ ќе се разрешуваат без примена на воена сила со постигнување на определена согласност помеѓу одделните нации. Поголем број од државите би ја прифатиле оваа релативно посигурна и релативно поевтина варијанта, само под услов да им се осигури значителен дел од ресурсните богатства. Но, во определени ситуации кога виталните суровини ќе имаат пресудно влијание за опстанокот, односно опстојувањето на нацијата или за нејзиниот економска благосостојба и просперитет, тогаш компромисот ќе биде невозможен, односно незамислив, бидејќи директно и суштински ќе влијае врз националните цели и интереси на државите „гладни за суровини“. На пример, ќе биде многу тешко САД лесно да дозволат некоја за нив непријателска или ривалска сила да ја преземе контролата врз Персискиот Залив, како што ќе биде многу неверојатно Египет да дозволи Судан или Етиопија да обезбедат контрола врз реката Нил. Во ситуации од овој стратески вид, прашањата поврзани со националната безбедност ќе добијат приоритет во однос на постигнувањето на договори коишто може да бидат насочени против националните цели и интереси.

Состојбите на светскиот пазар, односно определените економски трендови кои влијаат врз постигнување на енормно високи цени на определени суровини, во голема мера можат да ја зголемат веројатноста од избувнување на слични конфликти. Во оваа ситуација, односно во таков економски амбиент на светско ниво, ниту една од државите - претенденти за контрола на овие вредни ресурси не ќе сака да ја изгуби контролата врз нив.

Во оваа насока можеме да го потенцираме примерот со ДР Конго (поранешен Заир), каде некои внатрешни групи и определен број странски сили се борат за контрола врз „многу доходните наоѓалишта на злато и сребро кои се наоѓаат во јужниот и западниот дел“. Слична е состојбата и со Сиера Леоне каде што на „удар“ се наоѓаат богатите наоѓалишта на дијаманти.

Овој вид конфликти најчесто пламнуваат во сиромашните и недоволно развиени држави, кои се најголеми жртви и кои во континуитет ги плаќаат сметките за алчните експлоататорски игри низ историјата.

Опасносите од внатрешен конфликт - граѓански конфликти врз ресурсна основа уште повеќе ќе се засилува од нараснатите поделби помеѓу сиромашните и богатите во голем број од државите во развој, феномен кои често пати се потенцира како резултат од глобализацијата. На социјалните слоеви и поединци на дното на економската скала состојбата драстично им се усложнува, тие се потешко обезбедуваат пристап до

основните суровини за егзистенција - храна, питка вода и слично, односно сиромашните навлегуваат во пеколот, кој се манифестира преку безизлезната и многу сложена ситуација.

Овој амбиент претставува идеална основа за отворено настапување и дејствување на разни демагози, екстремисти, фундаметалисти и други екстремно радикални структури. Новите „заштитници“ ќе им нудат излез од безизлезната состојба, ќе ги сепарираат, конфронтираат и ќе ги насочуваат кон отворен бунт или етничка поделба како гаранција нивните страдања ќе бидат олеснети или елиминирани.¹³⁶

Според анализите на Институтот за национална безбедност на САД од 1999 година „економската конкурентска способност не е единствена и иста за сите држави“... Тоа ја зголемува опасноста од „глобализациската дупка“ помеѓу победителите и победените... Раководството на државата – губитник, често пати ја префрла вината за економските проблеми врз надворешните сили или внатрешните политичари, кои што не ја поседуваат поддршката на поголем дел од општеството. Некои предизвикуваат криза за да го одвлечат вниманието од проблемите како што се невработеноста и гладот. “* Овие опасности во наредниот период уште повеќе ќе се заоструваат и заради притисоците од страна на фондовите за меѓународни заеми насочени кон владите на земјите во развој да ги укинат субвенциите за храна, вода и други основни суровини (преку приватизација и нови такси на водоводните мрежи и слично). Ова се мошне поучни примери за влијанието на пазарните интереси и глобализацијата (кои во определени ситуации можат да помогнат да се избегне користењето сила при појавата од недостиг на ресурси), како генератори на спорови поврзани со пристапот до крајно неопходни ресурси кои можат да доведат до вооружени конфликти. „Нерамномерниот развој“ и локалната сиромаштија предизвикана од глобални причини, се редуцира до запознавање на јавноста со проблемите на гладот и прераспределбата на резервите од храна. Таквиот тип на претставување на работите ја смирува и приспива совеста, наместо како што би требало да биде, да ја зголеми загриженоста и да ги засили сомневањата, едноставно заради фактот дека претставувањето на падот и сиромаштијата се надополнува со ексклузивни филмски материјали во кои кадрите се фокусираат на вагоните полни со храна доставена од преполнетите европски и американски амбари и складови. Наместо да се објаснат системските глобални причини за сиромаштијата - темпирана бомба за продуцирање на многу видови конфликти, на општествената јавност ѝ се фрла „пепел во очи“ преку спектаклите на давање глобална помош, чии што ефекти се случајно избрани, додека во суштина, вистинската генеза на проблемите повеќестрано се затскрива под превезот на нивната „хуманост и солидарност“.

Во суштина, проблемите и судирите од овој вид во земјите - жртви на глобализацијата може да ескалираат во внатрешна борба за контрола на определен ресурси, територијален конфликт околу некоја оспорувана гранична или некоја значајна економска зона, поморски спор за некој важен поморски пат или во локалната борба за власт во регионите кои се богати со големи наоѓалишта на основни ресурси како што се Персискиот Залив и Каспиското Море.

Без разлика каква форма ќе попримат овие судири, тие точно може да се оквалификуваат како „војни за ресурси - конфликти кои во голем степен орбитираат околу истражувањето и поседувањето (располагањето) со овие крајно важни суровини“.¹³⁷

Терминот „војни за ресурси“ беше искористен и од генералот Александер М. Хејг - помладиот, поранешен главен командант на НАТО во декларацијата презентирани во подкомисијата на Сенатската комисија за внатрешните и островските прашања. Тој тврдеше дека агресивното раздвижување на војските од страна на СССР во Авганистан, Средниот Исток и Африка има за цел попречување на пристапот на САД до виталните суровини (нешто што денес САД почнуваат да го практикуваат со нивното масовно присуство во овие региони). Во оваа прилика Хејг изјави дека „дојде ерата на војните за ресурси“.¹³⁸

Воената историја ја одбележува и долгиот список на војни за ресурси чии корени можеме да ги бараме уште во времето на најраните цивилизации. Дури и првичните основни причини за отпочнување на првите конфликти во историјата на цивилизациите неизбежно се поврзани со суровините неопходни за опстанок на нашите „благородни дивјаци“ - борба за пасишта, ловишта, земја, вода итн. После крајот на Втората светска војна, незапирливиот стремеж за ресурси привремено, но и привидно беше засенет од неодложните политички и идеолошки цели на САД, ривалството со СССР. Но и во периодот на т.н. „студена војна“ зад

¹³⁶ Fisher, I., Ohishi, H., (2000). Many Armies Ravage Rich Land in the First World War of Africa. New York Times.

¹³⁷ Забелешка: за прв пат овој термин беше употребен во „Resource Wars“, Happers, јануари 1980, стр.20 – 23.

¹³⁸ Fisher, I., Ohishi, H., (2000). Many Armies Ravage Rich Land in the First World War of Africa. New York Times.

завесите на идеолошката конфронтација помеѓу тогашните суперсили секогаш се криеше новото глобално позиционирање за освојување на нови сфери на влијанија суштински поврзани со нивната геостратегијска положба, но и со нивното богатство на витални суровини.

„Гладот за суровини“ во современиот свет не само што не исчезна, туку напротив, тој уште повеќе се засили и достигна уште поголеми размери и нескротливост на главните играчи во нивната потрага по „најважните нешта“.

Во светлината на овие анализи можеме да промовираме една нова закономерност која ќе биде мошне изразена во наредниот период. Основните премиси на новата закономерност ќе бидат следните: Растечко значење на економската моќ врз политиката за безбедност на определените држави, зголемувањето на светската побарувачка за ресурси, зголемување на веројатноста од појавата на недостиг на ресурси и егзистирањето на мноштво спорови заради „докажувањето“ на правото за сопственост.

Резултанта на меѓусебното, длабоко испреплетено дејствување и влијание не сите презентирани премиси - фактори, ќе претставува нова закономерност, според која конфликтите поврзани со виталните суровини во наредниот период ќе бидат се позачестени, односно неминовно ќе дојде до нивно мултиплицирање на глобално ниво.

Со новата презентирана закономерност во ниту еден случај не се исцрпуваат сите „конфликти алтернативи“ во современиот свет: Натпреварот за ресурси не е и не може да биде единствената причина за избувнување на конфликти во текот на XIX век. Етничката омраза и нетрпеливоста, економската неправда, политичкиот натпревар и други глобални закани (нивниот спектар сè повеќе се проширува), исто така ќе претставуваат сериозни поттикнувачи и акцелератори на конфликти и манифестирање на насилство. Овој спектар на фактори кои егзистираат на современата меѓународна заедница сè почесто ќе се спојуваат со споровите за правото на сопственост или за пристап до виталните суровини со што во голема мерка ќе ја збогатуваат светската карта на конфликти со нови и нови конфликти, првенствено во идните, новопроектирани кризни региони на светот. Колку повеќе ќе егзистираат политичките и религиозните поделби помеѓу две држави или општества, толку повеќе ќе се зголемува веројатноста тие да започнат да војуваат помеѓу себе, посебно ако едната држава верува дека другата ѝ ги загрозува виталните резерви на вода, храна или енергија. Во сите идни конфликти, ресурсните конфронтации ќе претставуваат дополнителен мотив и огромна потенцијална конфликтна енергија за нивно брзо започнување и ескалација.

5. ЗАКЛУЧОК

Ако во изминатиот период меѓународните конфликти, во основа имаа политички и идеолошки предзнак, во иднина војните ќе се водат за контрола и поседување на значајните економски суровини, посебно за ресурси неопходни за развој на современите индустриски општества. Во овој нов светски натпревар за ресурси најважно место зазема нафтата, која најповеќе може да предизвикува започнување на конфликти помеѓу две или повеќе држави во XXI век.

Денес во современата меѓународна заедница на повидок е една нова географија на вооружените конфликти - еден нов опасен светски конфликтен пејсаж во кој натпреварот за енергетските ресурси добива нови димензии и се трансформира во основна причина за натрупувањето и користењето на воената сила во и околу регионите богати со стратезиските суровини за XXI век.

Карактеристиките на новата географија на воената стратегија и на вооружените конфликти се многу поразлични од тие во времето на Студената војна. Поранешните региони со стратезиско значење за двете воено - политички организации не се повеќе во центарот на вниманието на големите сили. Нивното место на стратезиска „топ листа“ почнуваат да го заземаат, до скоро, незабележителните и „помалку важните“ региони за меѓународната јавност - Каспискиот Басен и Јужнокинеското Море.

Од најголем интерес ќе бидат областите кои располагаат со значителни резерви на витални суровини, како и патишта кои ги поврзуваат овие области (стратезиски патишта на нафтата) со големи светски пазари. Во иднина, новата географска карта решавачки ќе ја определува (исцртува) концентрацијата на одделните ресурси, додека значењето на политичките граници ќе добива сè помало „второстепено значење“. Најголемата концентрација на витални суровини се наоѓа во еден голем регион разместен на двете страни од екваторот. Во тој „витален простор“ ќе влегуваат северниот дел на Јужна Америка (вклучувајќи ја и областа на Амазон), Централна Африка (вклучувајќи ги и притоците во горниот тек на реката Нил), Персискиот Залив, Јужна и Југоисточна Азија, Индонезија и островите во западниот дел на Тихиот Океан. Овие области заедно ги опфаќаат основните извори на нафта, на поголемиот дел значајни минерали, сите светски тропски шуми, како и неколку од најважните реки во светот.

За разлика од нивното огромно богатство со ресурси, изворите на ресурси во овие региони се наоѓаат на оспорувани територии (лоцирани се во други области) или во држави во кои континуирано беснеат етнички

конфликти или во кои дејствуваат политичко - сепаратистички групи и движења, кои во голема мерка ја усложнуваат сликата на безбедносниот пејсаж во овие релативно нестабилни регионни. Овие состојби во голема мера иницираат или може да иницираат избувнување на конфликти надвор од овие зони (најверојатно во иднина, најсериозните вооружени конфликти ќе се водат во нивните пошироки граници, односно во нивното широко безбедносно и регионално опкружување).

Во светлината на овие тврдења, постои голема веројатност во иднина да избувнат конфликти и сериозни политички несогласувања во басенот на Амазон, Колумбија и Венецуела, две држави кои се основни снабдувачи на САД со нафта. САД во последно време сè позасилено ја поддржуваат борбата на колумбиската влада во борбата со нарко-картелите, но и непрекинато ги напаѓаат државните нафтоводи.

Следејќи го екваторијалниот дел преку Атлантикот веднаш паѓа в очи дека најголемата концентрација на виталните ресурси се наоѓа во делот на Африка, под пустината Сахара. Во овој пејсаж спаѓаат и тропските шуми на Централна Африка, нафтениите наоѓалишта на Гвинејскиот Залив, притоците во горниот тек на реката Нил, различните наоѓалишта на минерали и дијаманти во Конго и во Ангола. Овој широк спектар на наоѓалишта на витални ресурси значајни за успешното пулсирање на државите во XXI век, ќе претставува основен фактор што мошне суштински ќе влијае врз нараснувањето на стратемското значење на овој регион во периодот што ќе следи.

Уште посеверно и на исток се наоѓаат огромните наоѓалишта лоцирани во Персискиот Залив. Значајни за овој значаен дел на светот од суровински аспект се и областа на плодородниот Нилски Басен и реките Јордан, Тигар, Еуфрат и Инд. Во непосредна близина се наоѓа и Каспискиот Регион лоциран во Централна Азија и деловите на долината Фергана (Узбекистан, Таџикистан и Киргистан). Во секоја од овие ресурсни зони често пати имало експлозија на насилство и на насилни конфликти. Овие зони претставуваат темпирани бомби за експлозија на насилствата и за безбедносна дестабилизација на регионот и во наредниот период.

Продолжувајќи го „патот на виталните ресурси“ кон исток во Југоисточна Азија и Тихиот Океан, неизбежно мораме да ги потенцираме регионите на Бурма, Лаос, Суматра, Борнео и Нова Гвинеја, определени области на Кина, Индонезија, Виетнам и Малезија, како и регионите во Австралија, островите лоцирани во западниот дел на Тихиот Океан. Исто така, поголем дел од овие региони се безбедносно сензитивни и експлозивни, посебно Јужнокинеското Море, Борнео и Бугенвил.

Врз основа на претходно потенцираните констатации неизбежно се наметнува закономерноста според која постои висок степен на корелација на бројот и интензитетот на конфликтите во одделни области и концентрација на виталните суровини - особено важни суровини кои се разместени во пошироките граници на екваторијалниот дел.

Во овој контекст, исто така неизбежно се наметнува уште една не помалку значајна закономерност типична за состојбите „околу екваторот“. Всушност и војните во Колумбија, Тимор и Судан, за кои се смета дека претставуваат продукт на влијанието на други причини и фактори, во суштина, со попрецизна анализа доаѓаме до сознанија дека постои „некоја тајна врска“ со определени видови конфликти за ресурси.

Генералниот заклучок од дефинираните старо-нови конфликтни закономерности карактеристични за состојбите „околу екваторот“ е дека и во наредните декади ќе продолжи трендот на избувнување на вооружени конфликти суштински поврзани со распределбата и експлоатацијата на ресурсите.

Уште попрецизно, кругот-обрачот на конфликтите сè повеќе и повеќе ќе се стега во реоните на Африка, реони кои ќе изобилуваат со мошне продолжени и најкрвави конфликти во светската мапа на конфликти.

ЛИТЕРАТУРА

- Fisher, I., Ohishi, H., (2000). *Many Armies Ravage Rich Land in the First World War of Africa*. New York Times.
- Frigol, E., Trezise, P., (1993). *Oil Security: Retrospect and Prospekt*. Washington, D.C.: Brookings Institution.
- Klare, M. T., (2001). *Resource Wars - The new landscape of global conflict*. New York: Metropolitan books.
- Le Billon, P., (2018). *Oil, resource wars, and the Islamic State*.
- Nevins, J., (2004). *Resource conflicts in a new world order*. Geopolitics, Volume 9.
- Roy, V., (2018). *Managing Resource-related Conflict: A Framework of Lutable Resource Management and Postconflict Stabilization*. Volume: 62 issue: 5
- Roy, V., (2018). *Natural Resource Production and the Risk of Conflict Recurrence*. *Studies in Conflict & Terrorism*. 41:1, 1-23, DOI: [10.1080/1057610X.2016.1266896](https://doi.org/10.1080/1057610X.2016.1266896)
- Sick, G., Potter, L., eds. (1997). *The Persian Gulf at the Millennium*. New York: St. Martin's Press.
- Sharp, T., (2007). *Resource Conflict in the Twenty-First Century*. *Peace Review*. 19:3, 323-330, DOI: [10.1080/10402650701524709](https://doi.org/10.1080/10402650701524709)

Ohmura, H. (2018). Natural resources and the dynamics of civil war duration and outcome. *Asian Journal of Comparative Politics*, 3(2).

Департмент за енергетски ресурси на САД. (1999). Најоптоварените светски транзитни точки при преносот на нафта.

Котовчевски, М., (2011). *Полемологија*. Скопје: Филозофски факултет.